

De bedelrok

Inleiding

Op onze jaarvergadering overhandigde Corry Overmars aan het bestuur een bedelrok, die afkomstig is van mevrouw G. Hartman-de Lange. Zij heeft deze gemaakt in 1946 en gedragen bij de troonswisseling van koningin Wilhelmina. Toen koningin Juliana haar in 1948 opvolgde is een deputatie plattelandsvrouwen uit Hasselt naar Den Haag geweest, gekleed in deze eigengemaakte rok. De rok wordt ook wel de 'Nationale Feestrok' genoemd en heeft een symbolische betekenis. Het idee voor deze rok komt van mevrouw Boissevain-van Lennep.

Overhandiging van de feestrok.

Mevrouw Boissevain-van Lennep

Mevrouw Boissevain is voor de Tweede Wereldoorlog een bekend gezicht in de vrouwenbeweging en raakt vanaf 1938 betrokken bij de hulp aan Joodse kinderen uit nazi-Duitsland. Velen vluchten uit Duitsland en voor hen moet veilig vervoer naar Engeland geregeld worden. In de oorlog wordt haar huis geleidelijk aan een belangrijk centrum van verzets- en sabotageactiviteiten. In augustus 1943 wordt het gezin, samen met 70 anderen, opgepakt. Haar twee oudste jongens worden in de duinen van Overveen door de nazi's gefusilleerd. Haar man sterft in Buchenwald. Zij zelf en haar jongste zoon overleven verschillende concentratiekampen. Twee meisjes overleven de oorlog, omdat ze op het moment van arrestatie niet thuis zijn. In de concentratiekampen wordt mevrouw Boissevain tewerkgesteld in het 'ziekenhuis'. Zij verzorgt de zieken, maar doorstaat zelf ook zware ziekten. Eind april 1945 wordt zij, doodziek en nog slechts 33 kg wegend, met een ziekentransport van het Rode Kruis naar Zweden gebracht. Enkele maanden later komt ze terug in Nederland, maar ondanks alles wat ze heeft meegemaakt, mentaal ongebroken. In de oorlog heeft ze de waarde van solidariteit onder de kampvrouwen ervaren.

Nationale Feestrok: symboliek

Op 18 april 1946 houdt mevrouw Boissevain een indrukwekkende radiotoespraak. Daarin vertelt ze van haar leven in het kamp. Hoe ze midden in alle ellende en wanhoop een pakketje toegestuurd krijgt van een vriendin. Tot haar teleurstelling zit er geen persoonlijk schrijven bij. Dan vindt ze tussen de spulletjes "een lappendasje. Misschien 3/4 meter lang en 15 cm breed. Allemaal kleine lapjes, bont doorheen, fleurig, kleurig, fris. Lapjes, die ik ken uit kinderjurkjes en japonnen, zorgvuldig gerangschikt en tot één geheel geworden onder de handen van iemand, die van mij houdt. Voor mij gemaakt. Ik heb een prop in m'n keel. Opeens is er kleur gekomen in ons celbestaan".

Feestrok van Gerrigje de Lange-van de Vegt.

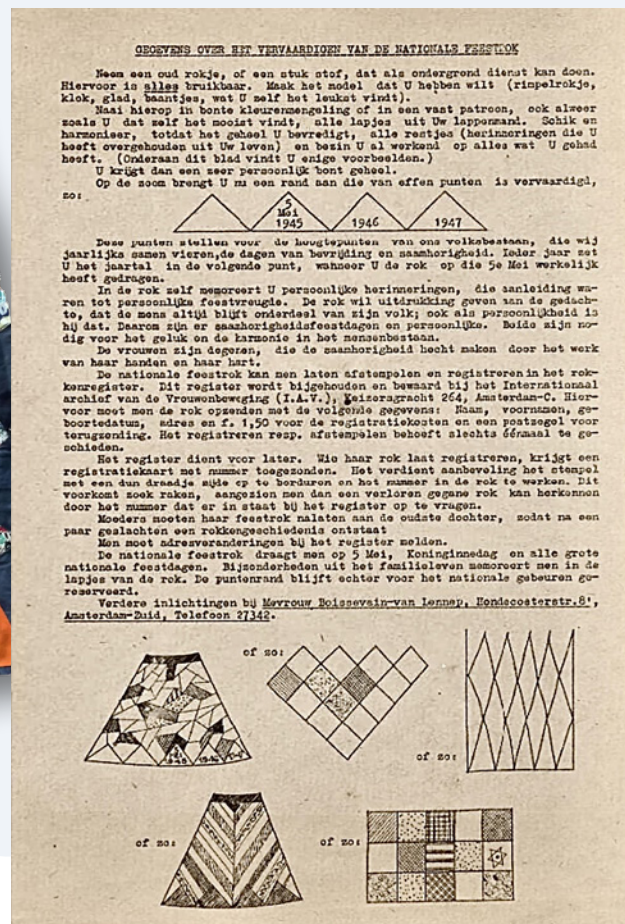
Haar vriendin heeft hiermee het brievenverbod omzeild, maar toch een boodschap doorgegeven. Ze herkent de lapjes stof: een stukje blauwe zijde uit haar eerste baljurk, stukjes kleding van vrienden en verzetsstrijders.

De vrouwen in haar cel scharen zich om haar heen en ze vertelt bij elk stukje stof een verhaal uit haar familieverleden waar het haar aan doet denken. De stemming in de cel slaat om, vrouwen vertellen hun eigen verhaal. Er ontstaat contact, een gevoel van saamhorigheid.

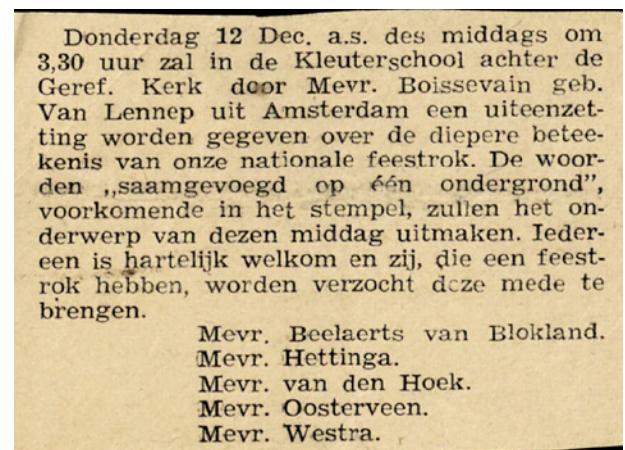
Terug in Nederland, vindt ze een ontredderde wereld. De puinhopen van de oorlog, uiteengeslagen gezinnen, armoede en verdriet. Haar eigen huis is leeggeroofd; er wonen andere mensen in.

De ervaringen uit de oorlog brengen haar op het idee van een 'nationale feestrok'.

In haar radiotoespraak omschrijft ze de symboliek van de rok als volgt: het gaat haar om "een saamhorigheid die gedragen wordt door een stevige ondergrond, waarop alle onderdelen zijn vastgehecht met liefde, toewijding en gevoel voor harmonie. De ondergrond is het verleden dat allen gemeenschappelijk hebben en waarop het nieuwe gebouwd wordt. De lapjes zijn de levenservaringen en levensperiodes van alle vrouwen en moeders. De lapjes van haar leven, van haar werkelijkheid. Bont is het leven en bont is de rok. Geen stukje is te klein of het heeft een plaats".

Handleiding voor het maken van een feestrok.

Uitnodiging voor een bijeenkomst waarop mevrouw Boissevain haar idee zal uitleggen.

In de kranten wordt de symboliek als volgt omschreven: "Eenheid door veelheid. Nieuw uit oud. Opbouw uit afbraak. Samenbundeling van vrouwelijke krachten, kleuren en persoonlijkheden." Harmonie is de sleutelterm in de filosofie rond de feestrok: het bonte, maar toch gestileerde patroon, moet een streven naar een harmonieuze samenleving uitdrukken.

De versierde rand van de bedelrok van Gerrigje de Lange-van de Vegt.

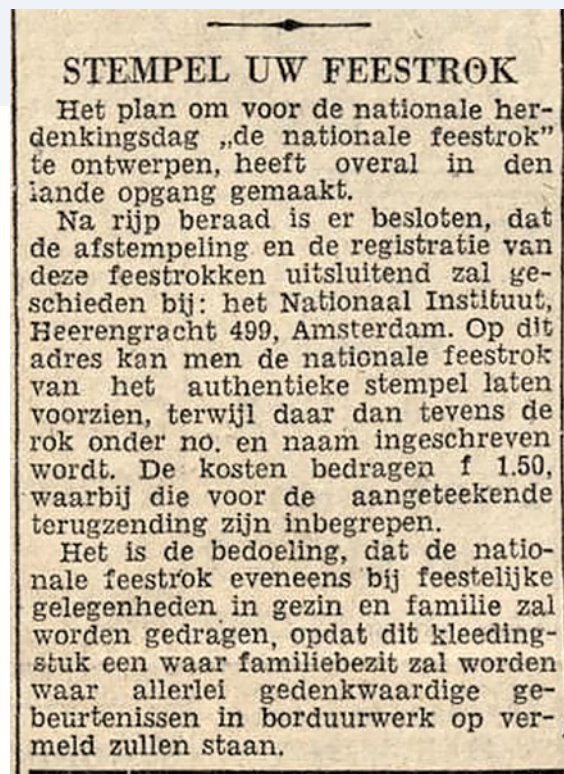
Ze begint op eigen initiatief met het maken van een feestrok, ook wel 'bedelrok' genoemd. Die naam is ontstaan, doordat sommige mensen na de oorlog alles kwijt zijn. Ze moeten andere vrouwen vragen om stukjes stof. Ook worden er inzamelingen van restjes stof georganiseerd. In het voorjaar van 1946 wordt er in de kranten breed aandacht aan besteed. Overal mag ze haar verhaal vertellen. Ze voorziet dat de rok een nationaal symbool wordt. Overal zullen vrouwen aan de slag gaan. Thuis, maar ook in verenigingsverband, op scholen en in kringen. Er wordt ook een handleiding verspreid met informatie en instructies:

De vrouwen kunnen een oude rok als ondergrond gebruiken. Op deze ondergrond worden allerlei stukjes stof genaaid, liefst zo kleurrijk mogelijk. Elk stukje stof stelt een stukje uit het leven van de maker voor. Langs de onderkant worden allemaal driehoeken genaaid. Deze stellen de hoogtepunten van ons volksbestaan voor. In deze driehoeken komt allereerst het jaartal 1945 te staan, het jaar van de bevrijding. Elk jaar wanneer de rok wordt gedragen, wordt er weer een jaartal toegevoegd. Ook kan men persoonlijke herinneringen aanbrengen.

In de instructie staan verder gegevens over de registratie en over het doorgeven van de rok aan volgende generaties.

Het is de bedoeling dat de rok voor het eerst gedragen wordt op 4 mei 1946, de eerste keer dat de bevrijding wordt herdacht. Om te voorkomen dat gewiekste zakenlieden hier een handeltje in zien en de rok op grote schaal fabrieksmatig gaan fabriceren, laat ze de rokken registreren. De vrouwen kunnen de rok naar haar adres opsturen. Dan krijgen ze een certificaat met een nummer. De rok wordt daarna teruggestuurd en de eigenaar kan het nummer in de rok verwerken. In het voorjaar

van 1946 worden enkele honderden rokken geregistreerd. De kosten van registratie zijn f 1,50.

De oproep in kranten om de bedelrok te laten registreren.

De uitvoering

In 1946 treedt mevrouw Boissevain toe tot de Commissie tot Vaststelling van Richtlijnen voor de viering van Nationale Hoogtijdagen. Deze nationale commissie moet in het bevrijde Nederland bepalen hoe de nationale feestdagen gevierd moeten worden. Zij wil de Nationale Feestrok ook graag in het programma opnemen. Daar zijn de mannen binnen de commissie het nog niet zo snel over eens. Uiteindelijk wordt de feestrok ondergebracht

Helde van de Nederlandse Vrouw ter gelegenheid van het 50-jarig Regerings-jubiläum van H.M. Koningin Wilhelmina.

In verband met bovenstaande zal in de Houtrustrhallen te Den Haag van 18 Aug.—15 Sept. 1948 een tentoonstelling worden gehouden waar het leven en werken van de Nederlandse Vrouw zal worden afgebeeld. Op alle Nederlandse vrouwen wordt een beroep gedaan om door een geldelijke bijdrage deze tentoonstelling te verwezenlijken. Het batig saldo zal H.M. de Koningin ter hand worden gesteld voor een door H.M. te bestemmen deel, vergezeld gaande van een album met de handtekingen van de geefsters.

Voor de geldelijke bijdrage zijn couponboekjes ontworpen, waardoor iedere vrouw in de gelegenheid is tegen ontvangst van een couponnetje, waarvan de waarde varieert van f 0.10 tot f 10.— een gift te geven en haar handtekening te zetten in het gedenkboek. Het ligt in de bedoeling dat deze couponnetjes in de eerstkomende weken door de leden van onderstaand comité huis aan huis zullen worden aangeboden, terwijl een beroep wordt gedaan op alle vrouwen van Hasselt haar medewerking te verlenen tot het slagen van deze hulde.

Het Plaatselijke Comité
„De Nederlandse Vrouw 1898—1948”

Mevr. J. W. Malcorps—Boeskool
Mevr. M. J. S. Hellenthal—v.d. Hooft
Mevr. J. E. Haasjes—Admiraal
Mevr. I. E. C. v. Aller—Siertsma
Mej. L. van Aller
Mevr. J. H. W. M. Becker—Blocks
Mej. H. W. Bodeker
Mevr. M. Drupsteen—Appelo
Mevr. H. Holtrust—Buter
Mevr. Y. Modderaar—Eringa
Mevr. J. C. A. Nienhuis—Huizing
Mevr. M. v. d. Velde—Kuijper.

*Een oproep in het Hasselter
Advertentieblad om mee te gaan
naar Den Haag.*

er in Trouw een verhaal, waarin het hele idee van een feestrok de grond wordt ingeboord. Wanneer het programma van de Commissie tot Vaststelling van Richtlijnen besproken wordt, schrijft de redactie: “Als de commissie dan aankomt met het idee van een ‘nationale feestrok’ van lappen en vodden waarop men vakken kan stikken en die ieder jaar met een datum versieren zodat men over tien jaar ‘een aardige traditie’ heeft, dan vervallen deze laatste richtlijnen in een zottemansvertoning”. Deze kritiek wordt in enkele regionale kranten overgenomen.

Hoogtepunt

Koningin Wilhelmina viert op 6 september 1948 haar 50-jarig regeringsjubileum. Enkele maanden eerder heeft ze aangekondigd dat ze afstand van de troon wil doen ten gunste van haar dochter Juliana. Dat doet ze op 4 september, waarna Juliana op 6 september wordt ingehuldigd. Rond deze gebeurtenissen vinden veel festiviteiten plaats.

bij het Nationaal Instituut, dat ook voor de registratie zal zorgen. De voorlichting over de Nationale Feestrok wordt nu groots aangepakt. Overal verschijnen berichten in kranten en tijdschriften, en er worden informatieavonden door heel het land belegd.

Mevrouw Boissevain reist stad en land af. Ze gaat ook naar Amerika om daar de rok te promoten. Er wordt zelfs een rokkenlied geschreven, dat op de feestdagen gezongen kan worden.

Overal in het land gaan vrouwen aan de slag. Het geeft verbinding, er worden verhalen verteld, men voelt zich een deel van een groter geheel. Op initiatief van burgemeesters kan de registratie ook in veel andere plaatsen in het land gebeuren. Zo worden er ongeveer 4000 rokken in het nationale register opgenomen.

Er zijn ook kritische geluiden. Zo verschijnt

Zo wordt op initiatief van mevrouw Boissevain van Lennep in de Haagse Houtrustrhallen van 18 augustus tot 15 september een tentoonstelling gehouden, waar het leven en werken van de Nederlandse vrouw wordt uitgebeeld. Door heel het land worden plaatselijke comités opgericht om deze tentoonstelling te bekostigen. Ook in Hasselt wordt een comité opgericht. Daarin hebben zitting: mevrouw J.W. Malcorps, mevrouw M.J.S. Hellenthal, mevrouw I.E.C. van Aller, mej. L. van Aller, mevrouw J.H.W.M. Becker, mej. Bodeker, mevrouw M. Drupsteen, mevrouw Holtrust, mevrouw Modderaar, mevrouw J.C.A. Nienhuis en mevrouw M. van der Velde. Door elk van deze dames worden huis-aan-huis couponnetjes verkocht met de waarde van f 0,10 tot f 10,00. De gever kan daarbij ook een handtekening zetten op een bladzijde in een gedenkboek dat aan koningin Wilhelmina zal worden aangeboden.

Hetzelfde comité organiseert een busreis naar Den Haag op donderdag 2 september. Ter gelegenheid van de tentoonstelling zal een feestelijke bijeenkomst op het Binnenhof plaatsvinden, waarbij ook prinses Juliana aanwezig zal zijn. Aan de bijeenkomst gaat een defilé vooraf, waaraan elke vrouw kan deelnemen. Het is de bedoeling dat tijdens het defilé de vrouwen de nationale feestrok dragen. De busreis kost f 6,00 en men kan zich bij mevrouw Malcorps opgeven. De vrouwen uit Hasselt worden gevraagd zoveel mogelijk van deze gelegenheid gebruik te maken, om zo blijk te geven van hun verknochtheid aan het Huis van Oranje. Uit heel het land trekken op 2 september vrouwen naar Den Haag om op het Binnenhof het feest mee te vieren. Ook de Hasselter afdeling van de Nederlandse Christen Vrouwenbond is er met een afvaardiging. Onder leiding van presidente Mien Holtrust-Buter reist men met een bus naar Den Haag. Men vertrekt vroeg in de morgen. Om 6 uur staat de bus klaar om 30 dames naar Den Haag te brengen, waarvan ongeveer de helft een zelfgemaakte feestrok draagt. De chauffeur zet hen midden in Den Haag af, waarna ze naar het Binnenhof trekken. Daar blijken alleen de dames met een feestrok aan toegelaten te worden voor de zanghulde. Ze gaan het plein op, terwijl de rest in Den Haag winkelatalages gaat bekijken. Daar ontmoeten ze ook een oud-Hasselter die hen aanraadt het toch nog een keer op het Binnenhof te proberen. Nu worden ze wel binnengelaten en kunnen ze vanaf de tribune prinses Juliana zien aankomen, die het defilé afneemt. Ze krijgt een staande ovatie van het publiek dat op de tribunes heeft plaatsgenomen. Een groot koor zingt, onder

begeleiding van het muziekkorps van de Haagse politie, een feestlied.

Dan begint het defilé met 1200 vrouwen in feestrokken en traditionele klederdracht. Een krant meldt: Afwisselend van links en van rechts marcheerden op de maten van pittige marsmuziek, groepen vrouwen, getooid met de nationale feestrok, voorbij de tribunes. Een ontelbaar aantal van deze wonderlijke kledijen hebben wij gezien, zonder dat we ook maar twee rokken konden bespeuren, die elkaars evenbeeld waren. Na het defilé zong een koor het rokkenlied, terwijl een dertigtal vrouwen en meisjes de rokkendans maakten. Na afloop werd er door veel deelnemers een rondedans gemaakt op het Binnenhof. Samen met de vele vrouwen in klederdracht vormt het een kleurig geheel. De Hasselter dames vermaken zich best. De hele groep gaat na afloop van het defilé naar de tentoonstelling, waar ze langs de verschillende afdelingen gaan: 'De vrouw en het gezin', 'De vrouw in de oorlog', 'De vrouw in de kunst', 'De vrouw in de mode', enzovoorts. Voordat ze naar huis terugkeren, gaan ze nog even aan het Scheveningse strand kijken.

Lied voor de Nationale Feestrok

Vlecht in uw rok het patroon van uw leven
Vrouwen en meisjes van dorp en van stad.
Lichtend symbool van het vrouwelijk streven,
Draagt het verheugd als de bloem draagt haar blad.
Draagt het verheugd als de bloem draagt haar blad.

Eenheid in veelheid van lijnen en kleuren,
Vormt met Uw rok het saamhorig verband.
In het geheel van historisch gebeuren,
Tooit uw ontwerp met uw hand en uw hart.
Tooit uw ontwerp met uw hand en uw hart.

Stempel uw rol met het merk uwer dagen,
Voert van wat Was en wat is in uw vaan.
Heden, Verleden blijmoedig verdragen,
Siere Uw kleed, Uw gezin, Uw bestaan.
Siere Uw kleed, Uw gezin, Uw bestaan.

Tekst en melodie: Elisabeth van Maasdijk

De tekst van het Nationale Feestrok lied. De radiodocumentaire over het leven van mevrouw Boissevain opent met het zingen van dit lied. (zie bronnen bij dit artikel)

De Hasselter vrouwen op het Binnenhof in Den Haag.

Foto: Onderste rij van links naar rechts zittend: Ko van der Kolk-Veldhuis, Bartha Hiemstra-Arends, Bertha Broekroelofs-Hellenthal, Jennie van Hasselt-Nijensikkens, Gerrigje de Lange-van de Vegt. Staand van links naar rechts: Mien Holtrust-Buter, Gé Hartman-Haasjes, Rike Arends van de Belt, Aaltje Grolleman-Klein, Berendje Groothuis-van Dijk. Bovenste rij van links naar rechts: Geertje de Lange-Neuteboom, Gerrigje Nieuwenhuis-van der Horst, Harmpje Fortuin-van de Stege, Janna Buter-Schelhaas.

Het vervolg

De opzet is, dat de feestrok elk jaar bij nationale feestdagen gedragen wordt. Op de driehoekige vlakken aan de zoom kan men belangrijke gebeurtenissen uit het leven borduren. Zo groeit de herinnering jaar na jaar. Later kan de rok worden doorgegeven aan een dochter. Zo vormt zich langzamerhand een traditie. Deze opzet is niet gelukt. Na 1948 worden er geen rokken meer geregistreerd. Het dragen van de rokken neemt snel af, vooral in de grote steden. Hoewel mevrouw Boissevain een voorvechtster van vrouwenrechten was, kwam er vooral tegenstand uit de feministische hoek. Zij vinden de rok als politiek symbool van eenheid en harmonie, getut. Te zweverig en idealistisch, iets dat geen kans van slagen heeft. Daarnaast is de bevrijdingseuforie over, het land moet worden opgebouwd, en al snel wordt de oorlog een onbespreekbaar onderwerp. En ook de Koude Oorlog draagt niet bij aan een gevoel van veiligheid. Mevrouw Boissevain is teleurgesteld, wanneer ze merkt dat haar idee wegebt.

Hernieuwde belangstelling

Rond 1990 komt er weer belangstelling voor de feestrok. Het Historisch Kostuummuseum in Utrecht organiseert rond de bevrijdingsherdenking een expositie over een groot aantal nationale feestrokken. Ook in andere musea verschijnen feestrokken, vaak geschonken door inwoners op oudere leeftijd. Begin jaren 90 is dr. Jolanda Withuis bezig met een proefschrift over de vrouwen van Ravensbrück. Zij komt daarbij ook de naam van mevrouw Boissevain tegen en raakt gefascineerd als ze erachter komt dat de rok een idee is geweest van deze belangrijke verzetsvrouw. Geen zweverig type, maar een krachtige persoonlijkheid. Zij doet verder onderzoek naar het ontstaan van deze feestrok en publiceert erover. Naar aanleiding hiervan wordt in het tweede kwartaal van 1995 in het Rijksmuseum een expositie van feestrokken gehouden. Daarbij wordt vaak de naam 'bevrijdingsrokken' gebruikt. Opnieuw krijgen de rokken landelijke aandacht. Diverse musea, door heel het land verspreid, hebben nu een of meerdere feestrokken in hun collectie. Sommige zijn permanent tentoongesteld, andere zijn opgeborgen bij de collectie waardevolle voorwerpen.

De bedelrok van mevrouw G. Hartman-de Lange.

De Historische Vereniging Hasselt bezit nu twee mooie feestrokken/bedelrokken. Een aantal jaren geleden is er een geschonken door Gerrigje de Lange-van de Vegt. Zij staat ook op de foto met de groep vrouwen die naar Den Haag ging. Nu dus een schenking door mevrouw G. Hartman-de Lange. Ze zijn het bewaren waard. Rokken met een verhaal. Mooi om ze te zijner tijd te exposeren.

BRONNEN

Op internet is veel te vinden over mevrouw Boissevain-van Lennep en de door haar bedachte feestrok. Op veel afbeeldingen zit auteursrecht; daarom kunnen we ze niet overnemen. U kunt ze vinden op de onderstaande internetpagina's. Op de website van de historische vereniging zijn deze en andere artikelen via een link aan te klikken. Website Historische Vereniging Hasselt → publicaties → artikelen → Bedelrok. https://nl.wikipedia.org/wiki/Mies_Boissevain-van_Lennep.

Archief van mevrouw Boissevain-van Lennep. <https://collectie.atria.nl/archives/item/441134-archief-adrienne-minette-boissevain-van-lennep-1945-1949>.

Over haar leven is een radiodocumentaire gemaakt:

https://www.vpro.nl/speel~POMS_VPRO_415557~de-gedrevenen-7-mies-boissevain-het-spoor-terug~.html.

Krantenarchief Delpher.

Archief van de Historische Vereniging Hasselt.